

A Gyulafehérvári Római Katolikus Gimnázium Gróf Majláth Gusztáv Károly püspöksége idején

Szerző:

Kovács Mihai

Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár, Történelem és Filozófia Kar, történelem szak, alapképzés, II. év

Témavezető:

dr. Holló László docens,

Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár, Római Katolikus Teológia Kar, didaktikai teológia tanszék

Kolozsvár-Szeged

2014

Tartalomjegyzék

Rövidítések jegyzéke	2
Bevezetés	3
1 A diákok püspöke	4
2 A gimnázium kívülről: szállás, tanítás	6
2.1 Diákok elszállásolása	6
2.2 Tanítás	6
3 A tanulók közössége és mindennapjai	9
3.1 A tanulók közössége az első világháború előtt	9
3.2 Ifjúsági egyesületek, kirándulások, ünnepélyek.....	13
3.2.1 <i>Mária kongregáció</i>	14
3.2.2 <i>Cserkészcsapat</i>	15
3.2.3 <i>Dalosiskola</i>	15
3.2.4 <i>Önképzőkör</i>	16
3.2.5 <i>Vándoregyesület</i>	16
3.2.6 <i>Segítő egyesület</i>	17
3.2.7 <i>Tornakör</i>	17
3.3 Fegyelmi ügyek.....	17
4 A gyulafehérvári gimnázium az első világháború és az államváltás idején	19
4.1 Iskola és háború.....	19
4.2 Iskola és államváltás	21
5 Utószó	27
6 Felhasznált irodalom	29
6.1 Kiadatlan források	29
6.2 Nyomtatott források	29
6.3 Könyvészet.....	29
7 Mellékletek	30
7.1 A RK Státus gyulafehérvári (Majláth) gimnáziumának tanárai (1897–1938).....	30
7.2 Az I. világháborúban elhunyt volt diákok névsora (1914-1917)	35

Rövidítések jegyzéke

- **Értesítő** – *Az Erdélyi Római Katolikus Státus Gyulafehérvári Főgimnáziumának Értesítője*
- **Évi jelentés** – *Az Erdélyi Római Katolikus Státus Igazgatótanácsának évi jelentése*
- **ERKSL** – Erdélyi Római Katolikus Státus Levéltára, Kolozsvár.

Bevezetés

Jelen dolgozatomban Erdély legnagyobb múltú iskolája történetének egyik jelentős fejezetét szeretném bemutatni. Az Erdélyi Római Katolikus Státus Gyulafehérvári Főgimnáziuma, a káptalani iskola, a fejedelmek fővárosában létesített jezsuita kollégium, a későbbi katolikus gimnázium és püspöki líceum jogutódjaként, ez utóbbi két intézmény 1888-as összevonásával jött létre,¹ illetve a Római Katolikus Kántoriskola és a ma is fennálló Gróf Majláth Gusztáv Károly Római Katolikus Teológiai Líceum elődje.

A vizsgált korszak Majláth Gusztáv Károly püspökségének ideje. Idén ünnepeljük a gimnázium névadójának 150. születésnapját, jelen munkámmal szeretnék megemlékezni a „diákok püspökéről”. Az iskola történetének ezen korszaka, nagy horderejű események, mint az első világháború és az ezt követő államváltás mikrotörténeti megközelítése.

A gyulafehérvári gimnázium diákjai voltak ebben az időszakban többek között Vorbuchner Adolf, Macalik Győző, Márton Áron püspökök, Bitay Árpád nyelvész, Karácsony Benő és Keleti Sándor írók, Szabó Béla képzőművész, Horváth Béla színész, Baumgarten-Bányai László politikus.²

Természetesen, a múltat nem lehet egy írásban teljes egészében megragadni. Ebben a tudatban, kutatásom a gimnázium ezen korszakának csupán néhány lényeges aspektusát öleli fel. A dolgozat négy fejezetből áll: az első Gróf Majláth Gusztáv Károlyt, mint a diákok püspökét, a második az iskola „nevelési ajánlatát”, a harmadik a diákságot, a negyedik pedig az első világháború és az ezt követő államváltás hatásait mutatja be.

Az általam felhasznált források az Erdélyi Római Katolikus Státus évi jelentései, a rendelkezésemre álló Iskolai Értesítők, illetve az Erdélyi Római Katolikus Státus levéltárában található dokumentumok. Becses emlékeket örökít meg Jakab László meglehetősen pontatlan és sokat ismétlő iskolatörténete. A korszak megértéséhez nagy segítségemre volt a 20-as évek viszonylag gazdag apologetikus irodalma.

Ezúton is köszönetet szeretnék mondani Holló László docens úrnak, Veres Anna Máriának, a gyulafehérvári papnevelő intézet könyvtárosának, Vajda Anita stáusi levéltárosnak, és Vass Csongornak, a Gyulafehérvári Érseki Levéltár munkatársának, akik segítségemre voltak e dolgozat megírásában.

---

¹ PÁL István: *Az egyházpolitikai törvényektől a világháborúig*, in: BAGOSSY Bertalan et al.: *Az erdélyi katolicizmus múltja és jelene*, Dicsőszentmárton 1925, 302–303

² JAKAB László: *A gyulafehérvári Mailáth főgimnázium elődjének története*, s.l. 1999., 102–132.

1 A diákok püspöke

Majláth Gusztáv Károly erdélyi püspök (1864–1940) már ifjúkorában kitűnt az ifjúság vallásos nevelése érdekében kifejtett tevékenységével. Prohászka Ottokárral és Kanter Károllyal együtt 1903-ban megalapította a *Regnum Marianumot*, amely több katolikus ifjúsági lapot adott ki. Az ő támogatásával jelent meg a *Zászlónk*. Szívügye volt a *Regnum* keretében működő Mária kongregációk működtetése.³

Elődeihez hasonlóan Majláth püspök is bőkezűen adakozott katolikus iskolák építésére vagy fenntartására. Különösen ragaszkodott a püspöki székhelyén működő egyházi gimnáziumhoz, ahol már püspöksége elején megszerveződött a számára oly kedves Mária kongregáció. Minden bizonnyal az ő közreműködésével került a gyulafehérvári gimnázium élére Kárpiss János igazgató, akinek édesapja a Majláthok birtokán volt jószágigazgató.⁴

Minden reggel négy diák ment ministrálni a püspöki kápolnába, utána pedig a főpásztorral együtt reggeliztek. A püspök egyik legkedveltebb időtöltése a diákokkal való beszélgetés. A reggeli ministrálás emlékét így foglalta versbe egy egykori diák:

*Mise után kávé, vajás kenyér, szőlő
Püspök Atyánk szava kedves, elbűvölő
És még ráadásul ennyi szépre, jóra
Elmaradt számunkra az első tanóra⁵*

Főleg a felsős diákok közül sokan nála végezték el szentgyónásukat. Majláth püspök gyakran sétált diákjaival együtt. A sok bizalmas beszélgetés következtében a szegényebb sorsú diákok anyagi gondjai is megoldódtak. A püspök kifizette iskolai és bentlakási díjaikat, némelyiknek külföldi tanulmányok elvégzésében is támogatta.⁶

A püspök szívesen látogatta a gyulafehérvári gimnáziumot, cukorkával, kedves, közvetlen szavakkal örvendeztette meg a diákságot. A kortársak tanúsága szerint mindegyik gyulafehérvári diákot név szerint ismerte. Bíró Vencel piarista a püspök életrajzírója a következőképpen írja le a püspök egyik látogatását: *Megjelenésére megszűnt a lárma, félbemaradt a futkosás. A sapkák lekerültek a fejekről. A fiúk a meglepetés örömevel vették körül a püspököt, hangosan üdvözölték és gyűrűjét, kezét csókolva útjában*

³ BÍRÓ Vencel: Székhelyi Gróf Mailáth Gusztáv Károly, Kolozsvár 1940 (a továbbiakban: Bíró: Mailáth), 105.

⁴ JAKAB 80.

⁵ JAKAB 164.

⁶ BÍRÓ: *Mailáth* 219.; JAKAB 114.

kísérték. E ragaszkodás annyira összekötötte őket, hogy a püspök alig tudott utat nyitni a tömegben.⁷

Az órákra is bejárt, kérdéseket tett fel a diákoknak. Majláth püspök a táborozó cserkészeket is gyakran meglátogatta. A cserkész táborokban misézett, gyóntatott, jó tanácsokkal látta el a diákságot.⁸

Diákjai iránti szeretetét nagyon jól mutatja a következő történet, amit az 1914/15 évi iskolai értesítőben örökítettek meg:

Ottónk már kicsi diák korától fogva sokat szenvedett rheumatikus bántalmai miatt ... Püspök Urunk, mint lelki atyja állandóan vigasztalta és erősítette. Május hó elején azonban Püspök Atyánk távol volt székhelyétől, de éppen május 7.-re tért ide vissza. S midőn Tövistől ... kocsival beérkezvén, már a várba volt menendő ... eszébe jutott, hogy az ő beteges Ottó fiát is megnézi... Otthon találta őt az asztalnál ülve, amint súlyos szenvedésében kezére támaszkodott és csendben elméledett... Vigasztalta őt, majd kedvesen elvégezte a beteg szentgyónását, amely bizony az utolsó volt. Aztán még elbeszélgetett vele a jövő terveiről s óhajta szerint délután kivitte kocsiján a katonai céllövőhöz a szabadba, ahol még nem volt ezen a tavaszon. Ottónk ott elgyönörködött a vidám madárdalban, a viruló természetben és hálával csodálta mindazt a sok szépséget és jóságot, amit az Isten az ember örömeire a szabad természetben alkotott... Aztán hazatért és május hó 7.-én este csendesen és tiszta, üde lélekkel elhalálozott.⁹

Az egykori diákok hálásan gondoltak püspökökre. A gimnázium elvégzése után is lelki atyjuknak tekintették a püspököt, bizalmas hangvétellű levelekkel keresték fel, beszámoltak lelki és szakmai előrehaladásukról. A püspök gyakran otthonaikban látogatta meg egykori diákjait. Legnagyobb öröme volt, ha lelki fia megállták a helyüket a világban.¹⁰

Az Erdélyi Római Katolikus Státus 1922-ben, Majláth Gusztáv Károly püspökké szentelésének huszonötödik évfordulójára róla nevezte el a gyulafehérvári gimnáziumot. Az 1922/23. tanévtől kezdve az intézet a *Majláth* nevet viselte. Az egykori *Majláth* jogutódja a rendszerváltás után kapta a *Gróf Majláth Gusztáv Károly Római Katolikus Liceumi Szeminárium/ Teológiai Líceum* nevet. A gimnázium 1921/22. évi értesítőjében Rass Károly tanár megleghangú írásával méltatta a püspök nevelői munkásságát.¹¹

---

⁷ BIRÓ: *Mailáth* 217.

⁸ BIRÓ: *Mailáth* 223–225.

⁹ Értesítő 1914/1915, 49–50.

¹⁰ BIRÓ: *Mailáth* 226 sk.

¹¹ Értesítő 1921–22, 3–5.

2 A gimnázium kívülről: szállás, tanítás

2.1 Diákok elszállásolása

A gimnázium több mint 300 tanulója közül évente kb. 100 nyerhetett szállást a fiúnevelő intézetben (ami a mai bentlakásnak felelne meg). A fiúnevelő hálórésze a volt jezsuita rendház helyén, a ma Fogarasy-szárnyként ismert épületben volt. A nappali rész, ebédlővel, konyhával és tanulószobákkal a hálórésszel átellenben, a Varga Katalin utca sarkán levő épületben működött. A fiúnevelőbe csak római katolikus tanulókat vettek fel. A diákok kb. harmada a városban, a szülői házban lakott, a többiek pedig tanáraiknál vagy más polgároknál kaptak szállást.

A Szent Istvánról nevezett fiúnevelő intézet egy régens vezetése alatt állt, aki legtöbbször egyházmegyes pap volt. Munkájában segítette egy vagy két szubrégens, akiket a nőtlen világi tanárok közül nevezett ki a Státus igazgatótanácsa (Főtanhatóság). Az évi tartásdíj a világháború előtt 320 K volt, az 1915–16-os tanévben 400 K-ra növekedett, a 30-as években kb. évi 1000 lej. Ezenkívül összesen kb. 10 K-t (a háború után 17,5 vagy 27,5-öt) kellett fizetni óvadékként, fürdésre, mosásra és hajnyírásra. Ezek fejében a növendékek reggelit, ebédet, uzsonnát, vacsorát és szállást kaptak.

A fiúnevelő rendelkezett egy kb. 400 kötetből álló kis könyvtárral. A szegény és a jó tanulmányi előmenetelű diákok részleges vagy teljes díjmentességet szerezhettek a fiúnevelő intézethez letett alapítványok kamataiból fizetett ösztöndíjak által.

Minden diáknak év elején magával kellett hoznia 6 db. nappali- és 4 hálóinget, 6 alsónadrágot, 6 törölközőt, 6 asztalkendőt, 15 zsebkendőt, 15 pár jó harisnyát, 3 rend ágyneműt, párnát, paplant, ágytakarót, elegendő téli és nyári ruhát, két pár cipőt, csizmát, 2 db. ivópoharat, fésűt, szappant, keféket, 1 üres szalmazsákot és 1 bő fürdőnadrágot.¹² Az otthonról kapott csomagokban levő élelmiszert a fiúnevelő intézet vezetősége szétosztotta a diákok között.

2.2 Tanítás

A tanév rendes körülmények között szeptember 1-jén (államváltás után 15-én) kezdődött és június 29-ig tartott. Volt azonban arra is példa, hogy a mostoha körülmények (háború, járvány) miatt az iskolai év később kezdődött vagy korábban ért véget.

---

¹² Értesítő 1914–1915, 149–151.

Leghosszabb ilyen kényszerszünet 1919. okt. 1. és dec. 4. között volt a spanyolnátha járvány miatt. Az iskolai év ünnepélyes *Veni Sancteval* kezdődött és *Te Deummal* ért véget. Az államváltás előtt a tanítás két félévre, azután három évharmadra volt osztva. A tanítás csak vasárnapon és az előírt ünnepeken (karácsonyi szünet: december 24. – január 2., húsvéti: nagykeddtől Húsvét utáni szerdáig, Pünkösöd utáni kedd, Halottak napja, Hamvazószerda, Búzaszentelő és a három keresztyáró nap, a király születés- és névnapja, koronázási évfordulója, illetve államváltás előtt a királyné névnapja, a püspök névnapja) szünetelt.¹³ Évközben az igazgató elrendelhetett még három szabad napot, tanítási szünet volt a szüretelés napján is. Államváltás előtt szentmisével emlékeztek meg Erzsébet királyné halálának évfordulójáról is.

A gimnáziumba minden 9. életévét betöltött tanuló iratkozhatott be, aki elvégezte az elemi iskolát, vagy vizsga során bebizonyította, hogy a megfelelő ismeretekkel rendelkezik. A felvételre augusztus utolsó napjaiban került sor. Egy osztálynak a törvény szerint nem lehetett 60-nál több tanulója.

Felsőbb osztályba az a tanuló léphetett, aki minden kötelező tantárgyból elérte az elégséges érdemjegyet (az államváltás előtt 4 érdemjegy létezett: 1-jeles, 2-jó, 3-elégséges, 4-elégtelen, a világháború után vezették be a ma is ismert osztályozást). Az érdemjegy meghatározásában fontos szerepet játszottak az év végi vizsgálatok, amelyen minden tanulónak meg kellett jelennie. Nem mindenki felelt minden tárgyból. Kötelező volt feleltetni a bizonytalan előmenetelű diákokat a végleges érdemjegy meghatározására. Az egy vagy legfeljebb két tantárgyból elégtelent elérő tanuló javító vizsgára állhatott a következő tanév kezdete előtt. Osztályismétlő lett az, akinek javítóvizsgálója sikertelen volt, vagy évközben kettőnél több tárgyból elégtelent kapott. A két tantárgyból elégtelen diák csak a Főtanhatóság engedélyével állhatott javító vizsgára. A gimnázium VIII. osztálya (1928–35 között VII.) után következett az érettségi (abszolváló, baccalaureátusi)¹⁴ vizsga, amelynek sikeres letétele feljogosította a tanulót a valamely felsőoktatási intézménybe való felvételizésre. A tanítás a Státus, majd államváltás után a kormány által jóváhagyott tankönyvek szerint történt.

Egy betekintés a világháború előtti tananyagba arra enged következtetni, hogy ebben az időszakban nagy hangsúlyt fektettek az interdiszciplináris oktatásra, illetve, hogy a diákok szolid humán műveltség birtokában távozhattak a gimnáziumból. Így például a VIII. osztályban latinból nem csak a klasszikus latin költőket tanulták, hanem Tacitust is elemezték, úgy hogy a múzeumban megtekintették az olvasottakkal kapcsolatos

---

¹³ Évi jelentés 1897.

¹⁴ BIRÓ Vencel: *A kolozsvári római katolikus gimnázium története 1918-1940* (Sajtó alá rendezte és kiadta SAS Péter), Kolozsvár 2011, 20–29.

régiségeket. Szintén a VIII. osztályban Magyarország történetét a politikai földrajz és a történelmi irodalom segítségével tanulták. Már középiskolában foglalkoztak forráselemzéssel.¹⁵

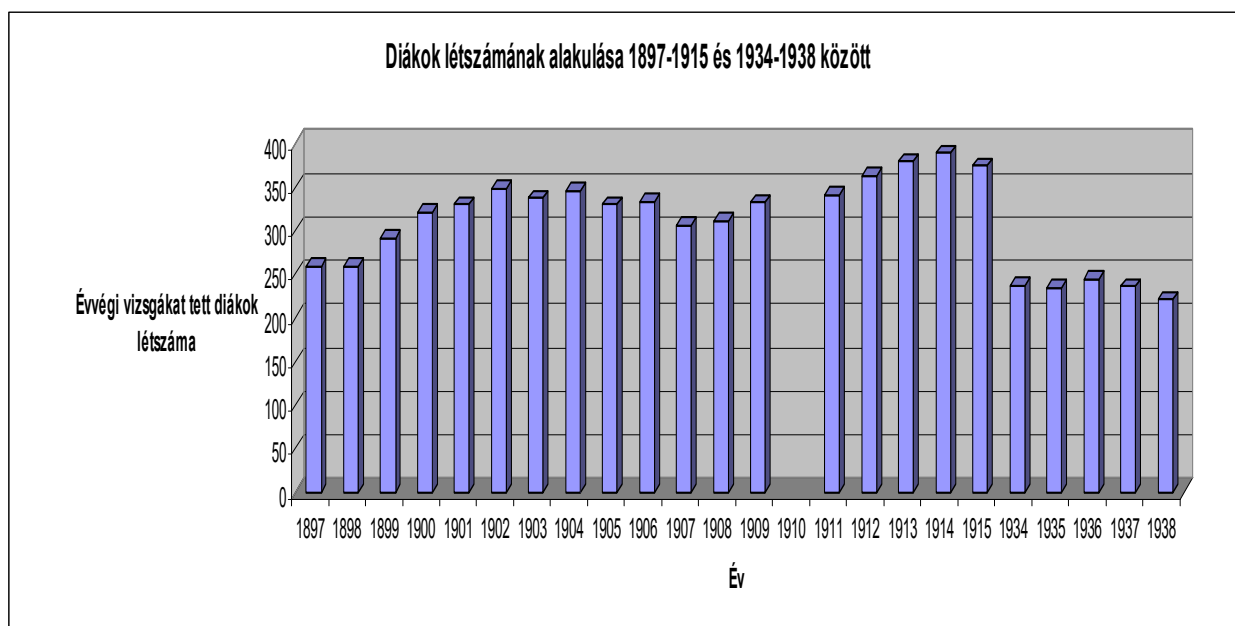
---

¹⁵ Ld. az Értesítők tananyagra vonatkozó részeit.

3 A tanulók közössége és mindennapjai

3.1 A tanulók közössége az első világháború előtt

Korszakunkat a tanulólétszám alakulásának szempontjából is két alkorszakra oszthatjuk fel: a két alkorszak határát az első világháború és az azt követő államváltás képezi. 1914-ig a létszám növekvő tendenciát mutat, a diákok száma 1914-ben közel egyharmaddal nagyobb, mint 1897-ben (ld. 1. ábra). Ezt a növekedést betetőzte a gimnázium új, korszerű és impozáns épületének átadása 1899-ben. A világháborút követő eseményeket a következőkben részletesen tárgyalom.

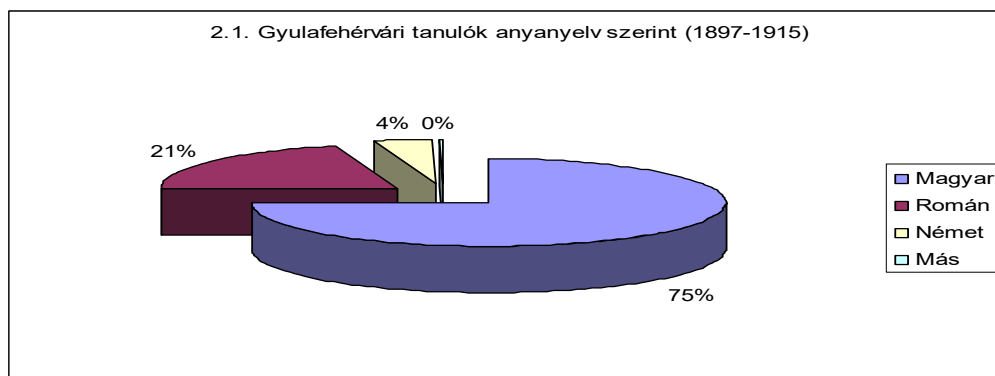

1. ábra: A diákok létszámának alakulása 1897–1915 és 1934–1938 között

Forrás: Saját szerkesztés a Gyulafehérvári Főgimnázium évi értesítői alapján

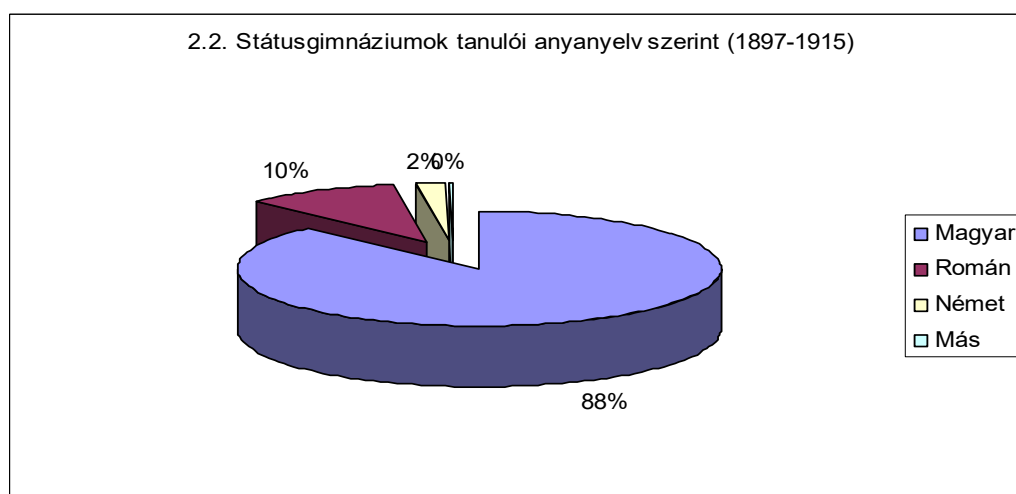
A gyulafehérvári katolikus gimnázium diákközössége mind vallási, mind etnikai szempontból sokszínű volt az első világháború előtt. Ezt a tanintézetet mondhatták *alma mater*nek római- és görög katolikusok, görögkeletiek, evangélikusok, reformátusok, unitáriusok és izraeliták egyaránt. Az összes státusgimnázium közül itt voltak jelen legnagyobb arányban a nem magyar és nem katolikus diákok. Dél-Erdély az államváltás előtt is olyan vidék volt, ahol a magyar és katolikus lakosság kisebbségben volt. A román

nyelvű, illetve az izraelita vallású gimnáziumok részleges, illetve teljes hiánya miatt a görögkatolikus, görögkeleti és izraelita vallású diákok a gyulafehérvári gimnáziumban végezték középfokú tanulmányaikat. A Római Katolikus Státus többi gimnáziumával összehasonlítva, a gyulafehérváriiban feltűnik a nem magyar anyanyelvű diákok rendkívül magas száma (ld. 2. és 3. ábra).

2. ábra: A gyulafehérvári tanulók anyanyelv szerinti megoszlása (1897–1915)

Forrás: Saját szerkesztés az Erdélyi Római Katolikus Státus évi jelentései alapján

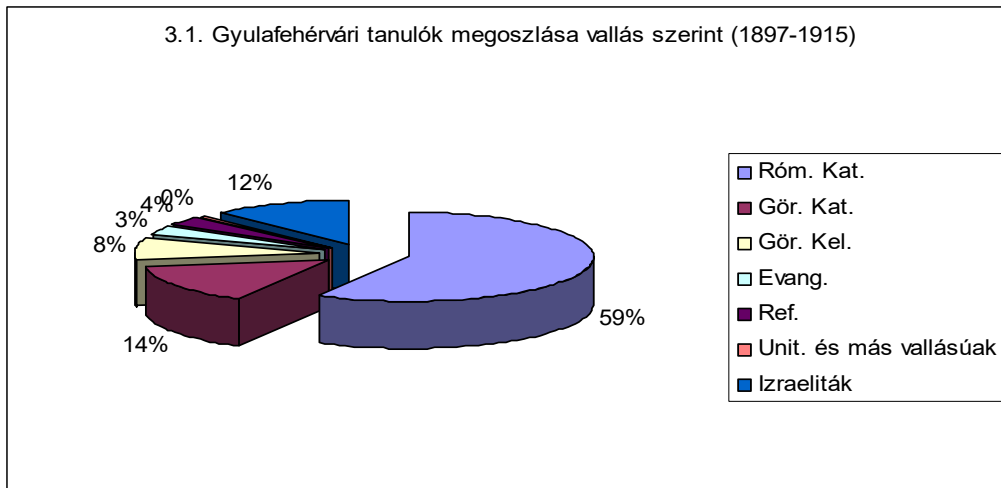

3. ábra: A státusgimnáziumok tanulóinak anyanyelv szerinti megoszlása (1897–1915)

Forrás: Saját szerkesztés az Erdélyi Római Katolikus Státus évi jelentései alapján

Hasonló helyzet rajzolódik ki a diákok vallás szerinti megoszlásából. A diákok közel fele nem volt katolikus, sok volt az izraelita, görögkatolikus, illetve görögkeleti diák (ld. 4. ábra). Jakab László, az intézet tanára az 1930-as években, arról számol be, hogy az államváltás előtt sok balázsfalvi görögkatolikus diák érkezett Gyulafehérvárra.¹⁶

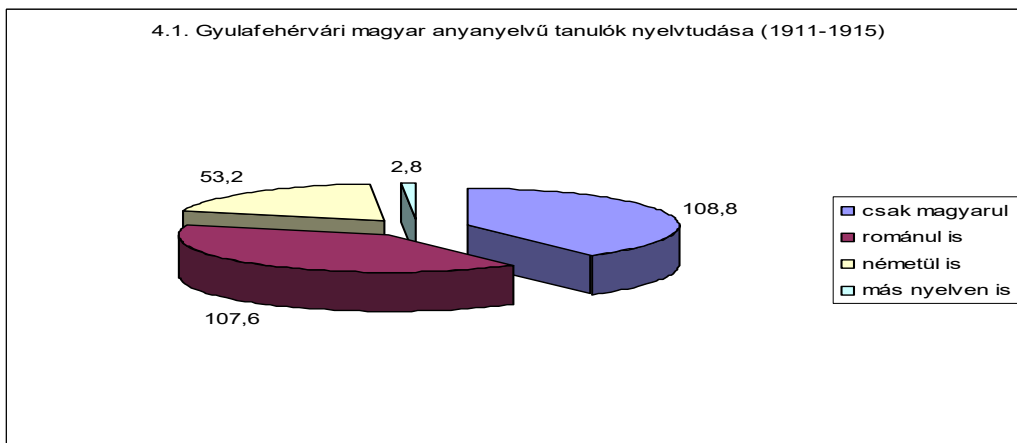
¹⁶ JAKAB 156.; MUREȘAN Iulius: *Elevi români în Gimnaziul Romano-Catolic de băieți din Alba Iulia*, in: <http://www.albaiulianul.ro/viata-in-alba-iulia/2780-elevi-romani-in-gimnaziul-romano--catolic-de-biei-din-alba-iulia.html>, 2012.03.13.

4. ábra: Gyulafehérvári tanulók vallási megoszlása

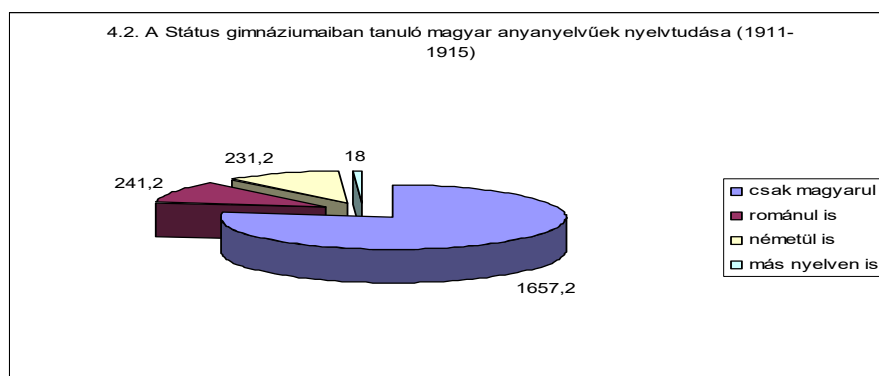
Forrás: Saját szerkesztés az Erdélyi Római Katolikus Státus évi jelentései alapján

A gyulafehérvári magyar anyanyelvű diákság sem maradt érzéketlen a mind iskolájában, mind otthoni közösségeiben jelen levő multikulturális környezettel szemben. A fehérvári magyar anyanyelvű diákok nagyobb része beszélte a román és/vagy német nyelvet (ld. 5. ábra). Itt volt a hét státusgimnázium közül a legkevesebb egynyelvű tanuló (ld. 6. ábra), a legtöbb idegen anyanyelvű, itt voltak legnagyobb arányban a románul is tudó magyar anyanyelvűek, csak Kolozsváron és Brassóban volt több németül is beszélő diák.

5. ábra: Gyulafehérvári magyar anyanyelvű tanulók nyelvtudása

Forrás: Saját szerkesztés a Gyulafehérvári Főgimnázium évi értesítői alapján

6. ábra: Az Erdélyi Római Katolikus Státus gimnáziumaiban tanuló magyar anyanyelvűek nyelvtudása (1911–1918)

Forrás: Saját szerkesztés az Erdélyi Római Katolikus Státus évi jelentései alapján

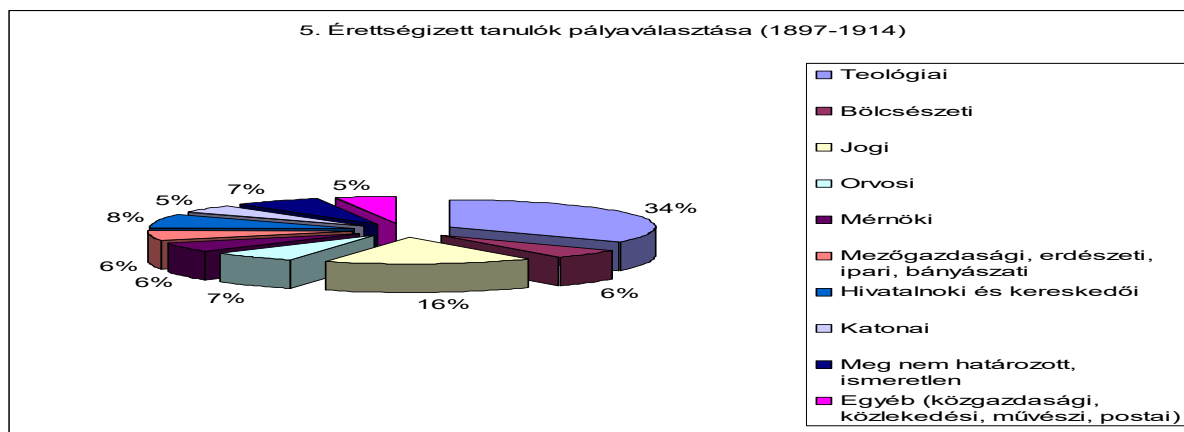
A görögkeleti, görög katolikus és izraelita tanulók saját hitük szerinti hitoktatásban részesültek és saját egyházi ünnepeiket szabadon megülhették.¹⁷ A nem katolikus diákok helyzetét kissé nehezítette az a tény, hogy magasabb tan- és iskolafenntartói díjakat kellett fizetniük a katolikus diákoknál. 1919/20-ban a római katolikus diákoknak évi 80 K tandíjat és 400 K iskolafenntartói díjat kellett fizetniük, míg a más felekezetűek 160, illetve 800 K-t. Mind a gimnáziumok, mind a fiúnevelő intézetek a felvételnél előnyben részesítették a katolikusokat. Mindez azonban nem változtat azon, hogy a katolikus gimnáziumok általában és a gyulafehérvári különösen a másvallásúak és másnemzetiségűek számára is vonzóak voltak.

A diákok társadalmi és anyagi háttéréről elmondhatjuk, hogy döntő többségük középosztálybeliek (kisgazdák, kisiparosok, kiskereskedők, lelkészek, tanügyi káderek, stb.) gyermekei voltak. A szegény réteg egyrészt csak nagy áldozatok árán iskoláztathatta gyermekeit, másrészt körében alacsonyabb volt az érdeklődés a közép- és felsőfokú tanulmányok iránt. Többségük inkább a polgári iskolákat választotta. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy Gyulafehérváron nem tanultak volna kétkezi munkások, napszámosok vagy nyugdíjasok fiai.

Az érettségizett tanulók kb. harmada választotta a papi pályát. A gyulafehérvári gimnázium utolsó két osztálya, akárcsak a korábbi püspöki líceum vagy a későbbi kántoriskola (mutatis mutandis!) a *teológia előszobája* volt. Több jövendőbeli pap, Márton Áron későbbi püspökhöz hasonlóan csak gimnáziumi tanulmányainak utolsó két évét végezte itt. A papnövendékek ingyenes iskoláztatásban részesültek. A nem papi pályára lépők közül bőven akadtak jogászok, orvosok, tanárok, katonatisztek, vagy mérnökök, amint a 7. ábra szemlélteti. A gimnázium volt diákjai a háborúból is derekasan kivették

¹⁷ Ld. pl. Értésítő 1916–1917, 34–35.

részüket: az 1915-ben érettségizettek közül 1-1 tanuló lépett teológiai, illetve művészi pályára, 6 tiszti iskolába jelentkezett, további 25 katonaként szolgált.

7. ábra: Gyulafehérvári diákok pályaválasztása az I. világháború előtt

Forrás: Saját szerkesztés az Erdélyi Római Katolikus Státus évi jelentései alapján

3.2 Ifjúsági egyesületek, kirándulások, ünnepélyek

Az iskola nevelő munkáját segítették a különböző ifjúsági egyesületek. Ezek közreműködtek a diákság lelki, szellemi, testi, művészeti gyarapodásában, ugyanakkor kibontakozási teret nyújtottak a kiváló képességű diákoknak. Ezen egyesületek az igazgató felügyelete alatt, egy-egy tanár irányításával és nagyobb diákokból álló tisztikarok vezetésével működtek. A gimnázium belső szabályzatának értelmében a diákoknak tilos volt iskolájukon kívül működő szervezetekbe belépni. A tagsági díjak az egyesületek különféle szükségleteit fedezték (többnek volt kisebb alapja elhelyezve a takarékpénztárban).

A többi státusgimnáziumban az első világháború után az állami működési engedély megtagadása gátolta működésüket. Gyulafehérváron a Mária-kongregáció, önképzőkör, tornakör, segítő- és kiránduló egyesületek zavartalanul folytathatták működésüket.¹⁸

Az ifjúság a tanulmányai mellett és az egyesületi tevékenységeken kívül részt vett még a különböző iskolai ünnepélyek megszervezésében és lebonyolításában. A szabályzat előírta a Szent Imréről, mint az ifjúság védőszentjéről való kötelező megemlékezést. A Mária Kongregáció ünnepe volt a Szeplőtelen Fogantatás. A nemzeti ünnepeket, március 15-ét és október 6-át az önképzőkör díszgyűlései tették szebbé. Ezenkívül a diákság néha színelőadást is tartott a városi nagyközönség előtt, mint például 1909. április 25-én a

¹⁸ ERKSL 149/1908.

Segítő Egyesület javára. Az előadás címe: *József Egyiptomban*, főszereplője Vorbuchner Adolf.¹⁹ Majláth Gusztáv Károly püspök felkarolta az ifjúsági egyesületek működését, gyakran részt vett ezek gyűlésein, kisebb-nagyobb pénzüsszegekkel jutalmazta diákjai tevékenységét.

3.2.1 *Mária kongregáció*

Az első gyulafehérvári Mária kongregáció a 16. század legvégén alakult. A 18. században és a 19. század közepén rövid időre újraélesztették a protestáns fejedelmek által megszüntetett kongregációt. 1899-ben, Majláth püspök kezdeményezésére alakult újra.²⁰ Célja az újraalapító levél szerint: *A tanuló ifjúságban a benső hitbeni meggyőződés megerősítése, a Boldogságos Szűz Mária, mint hazánk Nagyasszonya iránti tiszteletnek ápolása, az élő hitnek növelése és a tiszta erkölcsös élet megóvása és fejlesztése.*²¹ Konkrétabban, a tagok arra törekedtek, hogy minél gyakrabban áldozzanak, vallásos irodalmat olvassanak, a Mária-tiszteletet ápolják. A kongregáció egy kb. 200 kötetből álló kis könyvtárral rendelkezett.

A két felső osztály tanulói lehettek a kongregáció teljes jogú tagjai, az alsóbb osztályosok jelöltként vehettek részt az összejöveteleken. A kongregáció taglétszáma 20–60 között ingadozott (látványos csökkenéssel a világháború idején), akik több szakosztályba csoportosultak. Az új tagokat minden tanévben a püspök ünnepélyesen felavatta székesegyházi szertartás keretében. A tagok havonta összeültek, ilyenkor valaki hitvédelmi vagy buzdító beszédet intézett társaihoz. Például az egyik gyűlésen egy diák spontán beszédet tartott a „szabadkőművesség ördögi munkájáról”.²² Elég gyakran hangzottak el tudományos előadások, olykor ezeken képeket is vetítettek. A Mária kongregáció általában a gimnázium hittan tanárának irányításával működött. Korszakunkban Fejér Gerő (1911-ig), Lestyán József (1911–1932), Jénáki Ferenc (1932–1934), Balázs András (1934–1937), Jakab László (1937–) irányították a kongregáció munkálatait.

A kongreganisták lehetőségeikhez mérten anyagi áldozatokat is hoztak különféle jótékonyági célokra, vagy a Szentszék céljainak támogatására: így az 1908–09. iskolai

---

¹⁹ Értesítő 1908–1909.

²⁰ Régebbi történetének megismeréséhez nagy segítségünkre volna FEJÉR Gerő: *A gyulafehérvári Mária-kongregáció története*, amely a gyulafehérvári fiúnevelő könyvtárának leltárában szerepel, én azonban még nem jutottam hozzá.

²¹ Értesítő 1906–1907.

²² Értesítő 1914–1915.

évben 105 K-t gyűjtöttek Péter-filléreként és 52 K-t a kalabriai földrengés áldozatainak megsegítésére.²³

Megemlítendő az is, hogy a Kongregáció diák-tisztviselői között ott volt ebben az időszakban Vorbuchner Adolf későbbi püspök, vagy Bitay Árpád, a kiváló történész, nyelvész, irodalomtörténész, műfordító.

3.2.2 *Cserkészcsoport*

Az erdélyi katolikus tanügy néhány év leforgása alatt magáévá tette az 1907-ben megalakult cserkészetet. A Római Katolikus Státus évi jelentései örömmel emlékeznek meg arról, hogy az összes gimnáziumban megalakult a cserkészet.

A Lestyán József paptanár vezetése alatt álló gyulafehérvári cserkészek nagyon tevékenyek voltak: kirándultak, táboroztak, dolgoztak. 1915-ben négy nap alatt bevezették a villamos áramot Tamási Áron nagyrépost lakásába. A világháború idején a cserkészet egyik legnagyobb jótévője Wéber Lajos mérnök volt.²⁴

Nemzetközi jellegének köszönhetően a cserkészet zökkenőmentesen átvészelte az államváltást. A gimnáziumok cserkészei időnként részt vettek az országos cserkésztalálkozókon. 1936-tól a cserkészet beolvadt a hasonló szervezetű és célú, de hazafias jellegű *Őrségbe (Straja)*,²⁵ amely II. Károly diktatúrájának egyik sajátos premilitáris szervezete volt.

3.2.3 *Dalosiskola*

A Római Katolikus Státus óhajára 1900-tól minden gimnáziumban megalakult a dalosiskola, amelynek célja az egyházi- és világi művek tanítása, és ezáltal a liturgia fényének emelése. Gyulafehérváron taglétszáma valamivel több, mint 100 volt.

A dalosiskolát a mindenkori zenetanár vezette, tevékenysége heti két órában zajlott le külön-külön az I-IV. és az V-VIII. osztályos tanulókkal. Gyulafehérváron részt vett az énekek tanításában még Reithofer Jenő rajztanár, a későbbi aligazgató. A székeskáptalan által adományozott pénzből szereztek be kb. 100 énekeskönyvet.²⁶

Gyulafehérváron a dalosiskola növendékei nemigen szolgálhattak székesegyházi liturgiában, mivel hogy ez a papnövendékek feladata volt. A kórusnak nyilvános szereplési lehetőséget nyújtottak a különféle alkalmakra rendezett iskolai ünnepek.

---

²³ Értésítő 1908–1909.

²⁴ Értésítő 1914–1915, 131.

²⁵ BIRÓ Vencel: *A kolozsvári római katolikus gimnázium története 1918–1940* (Sajtó alá rendezte és kiadta SAS Péter), Kolozsvár 2011, 36–37.

²⁶ Értésítő 1906–1907.

3.2.4 *Önképzőkör*

A gyulafehérvári gimnázium önképzőköre 1888-ban alakult meg, ezelőtt csak a fiúnevelő intézetben működött. Célja a működési szabályzat szerint a diákság ismereteinek mélyítése az iskolai tanulmányok minden terén, illetve az ifjak szabad gondolkodásának fejlesztése.²⁷ Ezeket irodalmi és tudományos dolgozatok bemutatásával kívánták elérni. Működése hasonló a papnevelő intézetekben dívó egyházirodalmi iskolákéhoz. A diákokból álló tisztikar tagjait (elnök, alelnök, jegyző, főszerkesztő, titkár, pénztáros, ellenőr, két szerkesztő, két aljegyző) a rendes tagok (VII. és VIII. osztályos tanulók) választották. A tagsági díj havi 10 krajcár volt, majd az államváltás után 20 lej. A szegényebb diákoknak nem kellett ezt kifizetniük.²⁸

Minden tagnak kötelessége volt évi három dolgozatot és négy felszólalást (pl. kritikát) benyújtani. A kéthetente összeülő rendes gyűléseken a rendes tagok bemutathatták dolgozataikat, amelyeket előzőleg az irányító tanár átvizsgálta és értékesnek ítélte. Az üléseken hallgatókként részt vehettek az V és VI. osztály tanulói is. A bemutatott dolgozatok közül a legértékesebbek bekerültek az önképzőkör kéziratosa közlönyébe, amit a tisztikar tagjai szerkesztettek. A legjobb dolgozatok szerzői a tanárok vagy az iskola jótevői által felajánlott díjából is részesülhettek.²⁹

Az Önképzőkör vezetője korszakunk elejétől Dr. Rass Károly irodalomtörténész volt, aki tanulmányait Berlinben végezte. Ő nevezte el az egyesületet Vörösmarty Mihályról. Nyugdíjba vonulása után Bujáki Domokos vette át az Önképzőkör vezetését.

Itt érdemesnek tartom még megemlíteni azt, hogy az önképzőkör tisztikarában az 1908–1909. tanévben helyet foglalt Erdély két jövődöbeli püspöke, Vorbuchner Adolf és Macalik Gyözö, előbbi irodalmi, utóbbi zenei tevékenységével járult hozzá saját és társai szellemi gyarapodásához.

3.2.5 *Vándoregyesület*

A gyulafehérvári vándoregyesület 1890-ben alakult, szabályai 1902-ben nyertek megerősítést. Célja tanulmányi kirándulások szervezése volt. Tanáraik vezetésével a diákok Alsó Fehér megye és az ország nevezetességeit tekinthették meg, így eljutottak Zalatnára, a Jézer tóhoz, Vajdahunyadra, Temesvárra, vagy éppen a távoli Magas Tátrába. Természetesen, a távolabbi kirándulásokon csak néhány (15–40) diák vehetett részt. Az 1920-as években a diákok Bujáki Domokos tanár vezetésével ismerhették meg új hazájuk

---

²⁷ ERKSL 149/1908.

²⁸ JAKAB 75., ERKSL 149/1908.

²⁹ ERKSL 149/1908

fővárosát.³⁰ A Gyulafehérvár melletti Mamut hegy a századforduló körül is a diákság kedvelt kirándulóhelye volt, több évben egyszerre több száz diák ment el oda kirándulni.

3.2.6 Segítő egyesület

A gyulafehérvári ifjúsági egyesületek közül a legrégebbi, 1857-ben alakult Katolikus krajcár egyesület néven. A tanárok és a város lakosai adományaikkal kívánták segíteni a katolikus oktatás ügyét. 1872/73-tól működött jóváhagyott alapszabályokkal Segítő Egyesület néven. Az adakozók három csoportja volt ismeretes: alapító tagok, akik egyszeri alkalommal adományoztak 50 K-t, közöttük volt a püspök édesanyja, Majláth Györgyné is, továbbá rendes tagok, akik évente 2 K-t adtak, illetve jótevők (diákok is), akik lehetőségeik szerint adakoztak. A Segítő Egyesület vagyonát az első világháború előtt több mint 11.000 K-ra becsülték.

A begyűjtött összegeket a szegény sorsú diákok ruházkodására, tanszerekkel való ellátására, tandíjaik fizetésére fordították. 1904/05-től a Segítő Egyesület keretében kölcsönkönyvtár is működött, amelynek állománya főleg tankönyvekből állt, könyvkiadók és magánszemélyek adományaiból, illetve a diákok által fizetett használati díjakból gyűlt össze.

3.2.7 Tornakör

Az 1906/07. tanévben alakult meg, célja a jobb testi képességekkel bíró diákok edzése, illetve a tornaünnepélyek megszervezése. A tornaünnepélyek a nyilvánosság számára is nyitottak voltak, bevételeiket a tornakör céljaira, illetve a legjobban teljesítő diákok jutalmazására fordították. A mutatványokat a helyi fúvós zenekar kísérte. A tornaünnepélyek szervezője Bihary Béla tanár volt. Ezeket az eseményeket a város magyar és román lakosai egyaránt kedvelték.³¹

3.3 Fegyelmi ügyek

A gyulafehérvári diákközösség nem volt szentek közössége Majláth püspök korában sem, ahogyan ezt az Erdélyi Római Katolikus Státus levéltárában található fegyelmi ügyek jegyzőkönyvei bizonyítják. Az itt felsorolt esetek nem jellemzőek a

---

³⁰ JAKAB 78.

³¹ JAKAB 84.

diákközösségre, mint egészre és nem is merítik ki a vizsgált 40 év szabálysértéseit, ugyanis a Státus igazgatótanácsához csak a legsúlyosabb kihágásokat szokták felterjeszteni.³²

A szabálysértések okait a tanárok és a Főtanhatóság képviselői a kellő felügyelet hiányában, a szülői nevelés hiányosságaiban, a világháború káros hatásaiban vélték felfedezni. Az alkalmazott büntetések mutatják, hogy az iskolafenntartó célja a diákok megmentése volt, a Főtanhatóság egyetlen esetben egyezett bele a bűnös iskolából való kizárásába.

Az első és legsúlyosabb eset 1924-ben történt. Akkor bebizonyosodott, hogy a gimnázium és fiúnevelő több növendéke a paráznság bűnébe esett: öten (közülük hárman a fiúnevelőben laktak) nyilvános házat látogattak, G.T. pedig egy szennyes tartalmú levelet rejtegetett és társai részére sokszorosított. A tanári kar egy évre való kitiltásukat javasolta. Tekintettel a világháború káros hatásaira és az iskola érdekeire a Főtanhatóság a diákok egyhavi órákról való eltiltása mellett döntött. A fiúnevelő lakóinak el kellett hagyni szálláshelyüket és máshová költözni, azzal a feltétellel, hogy nem költözhetnek egy helyre, illetve kéthetente egy-egy tanárnak bemutatandó szakdolgozatot kellett írniuk. A volt fiúnevelő intézeti lakóknak hetente be kellett számolniuk az igazgatónak javulásukról.³³

Az 1929/30. iskolai év több súlyos fegyelmi ügyet is hozott az Igazgatótanács elé. M.L. biztatására huszonnyolc tanuló a régens engedélye nélkül színházi előadásra ment. A lázító magaviseletét 6-osra szállították le és egy hónapra kitiltották. A többiek büntetéséről nem számol be a jegyzőkönyv. Ugyanebben a tanévben B.B. lopást követett el. Édesanyja hazarendelte a tanári kar döntésének megszületése előtt. Ugyancsak egyhavi kitiltással és tisztségeitől való megfosztással büntették B.A.-t bizonyítványhamisításért. Az 1931/32. tanévben T.E.-t makacs szófogadatlansága és nemtörődömsége miatt zárták ki a fiúnevelőből.

---

³² Az említett fegyelmi kihágásokról szóló jelentések, jegyzőkönyvek az ERKSL 881/1915 alapszámú csomagban találhatóak. Az összes meglévő irat 1920 után történt esetekről szól. Kegyeletből az érintett személyek neveinek csak kezdőbetűit közöltem.

³³ A tanári kar, illetve az igazgató kitiltási döntéseit fel kellett terjeszteni a Státushoz, amely az ítéleteket megváltoztathatta. Ld. az ERKS gimnáziumainak rendtartását az 1897. és 1932. évi Jelentésekben.

4 A gyulafehérvári gimnázium az első világháború és az államváltás idején

4.1 Iskola és háború

Az első világháború kitörése növelte a tanárok és diákok hadviselés iránti érdeklődését. Az Önképzőkör előadásai hadviseléssel kapcsolatos témákat taglaltak,³⁴ az iskolai értesítők lapjain sok helyet szenteltek a gimnázium háborús tevékenységének. Diákok és tanárok püspökükkel együtt gyakran imádkoztak a Monarchia gyors győzelméért és a béke helyreállásáért.³⁵

A tanárok beszédei és a gimnáziumi értesítők a Monarchia háborús propagandájának eszközei voltak ebben az időszakban. Ferenc József király halálakor több oldalban méltatják a jó, népéért fáradhatatlanul dolgozó, békeszerető uralkodó emlékét.³⁶ A gimnázium tanárai szerint a háború oka a panszlavista sovinizmus, amely Ferenc Ferdinánd trónörökös meggyilkolásában nyilvánult meg és amelynek végső célja a népek közötti békét képviselő Monarchia szétesztása.³⁷ A tanárok többször hangsúlyozták, hogy a háború alatt nőtt a különböző nemzetiségű tanulók összetartása és buzdították a diákságot román honfitársak szeretetére.³⁸ A diákok román nyelvű olvasmányokat küldtek a Brixenben tartózkodó katonák részére.³⁹ Az osztrák-magyar katonák fegyelmezettsége és vitézsége vissza-visszatérő motívum.⁴⁰ Háborús időben sem feledkeztek meg az egyházas gondolkodású tanárok a hit és a hazaszeretet együttes fontosságáról, amely az előző évszázad katolikus irodalmának egyik vezérmotívuma volt.⁴¹

A háború borzalmaikat ecsetelték a frontról hazaérő levelek vagy halálhírek. Az iskola levéltárában jelentős mennyiségű háborús emlékanyagot őriztek,⁴² ez azonban az államosítás után szétszóródott. Jakab László értesülései szerint a levéltár egy része Kolozsvárra és Nagyváradra került, másik része pedig megsemmisült.⁴³ A katonáskodó

---

³⁴ Értesítő 1915–1916, 31.

³⁵ Értesítő 1914–1915, 10.

³⁶ Értesítő 1916–1917, passim.

³⁷ Értesítő 1914–1915, 35.

³⁸ Értesítő 1915–1916, 48.

³⁹ Értesítő 1916–1917, 14.

⁴⁰ Értesítő 1914–1915, 9., 15–16.

⁴¹ Értesítő 1914–1915, 9., 23.

⁴² Értesítő 1915–1916, 40–41. szerint ezernél több levél és levelezőlap volt az iskola levéltárában

⁴³ JAKAB 70.

tanárok és egykori diákok számos levelet küldtek a püspöknek is, ezek jelenleg a Batthyaneum könyvtárban őrzött Majláth-hagyatékban lehetnek.⁴⁴

A gimnázium anyagi javaival is hozzájárult a Monarchia háborús erőfeszítéseéhez. 1914 nyarán kétezernél több katona volt elszállásolva a gimnázium és a fiúnevelő épületeiben.⁴⁵ A fiúnevelő hálórésze a háború végéig katonai kórházként működött.⁴⁶ A tanárok fizetésük 1%-át felajánlották a Monarchia háborús kiadásaira.⁴⁷ Ezenkívül, mind a tanárok, mind a diákok, mind az iskola alapjai több ízben hadikölcsönt jegyeztek.⁴⁸

A diákok teafü és fém gyűjtésével hozzájárultak az osztrák-magyar seregek ellátásához, sőt saját zsebpénzükből is hadikölcsönt jegyeztek vagy élelmet vásároltak a fiúnevelőben fekvő sebesültek részére. 1916-ig a tanulók 7000 koronát, 43 kg szederlevelet, 60 kg szárított csalánszárát, 52 kg gumit, 54,5 kg sárgarezet, 19 kg vörösrezet, 30 kg ólmot, 12,5 kg cinket gyűjtöttek össze.⁴⁹ 1917 nyarára a diákság 3531 koronával, 92 kg barack- és szilvamaggal, 6,5 kg szeder- és cserjelevéllel, 130 kg fémmel, 172 kg csalánszárral járult hozzá a Monarchia háborús erőfeszítéseéhez.⁵⁰ Emellett mind a tanárok, mind a diákok tartottak jótékonyági előadásokat és koncerteket, amelyek bevételeit háborús célokra fordították.⁵¹ A fentiekben már említettem, hogy a cserkészek közreműködtek a vízhordásban és a katonák elirányításában a városban.⁵² Ezek alapján joggal állíthatja Rass Károly tanár egyik beszédében, hogy a háború szolidaritásra nevel.⁵³

Mindezek mellett a legnagyobb áldozatot a sorozások képezték. Öt tanár és számos VII.–VIII. osztályos diák beállt a katonák közé.⁵⁴ 1916-ig 736 volt és 50 akkori fehérvári gimnazista szolgált a háborúban.⁵⁵ 1917-ben a diákok 767 vérrokona volt háborúban, köztük 74 apa és 102 testvér. Mindössze 24 diáknak nem volt egy rokona sem besorozva.⁵⁶ Ez elsősorban a családok anyagi lehetőségeit és a szülők taníttatási kedvét csökkentette (ld. 1. ábra). A gimnázium egyik tanárának szavaival: *alig akad család, amelyből az értékes munkás kezek ne hiányoznának: ezek most alkotás helyett rombolni kénytelenek emberi*

---

⁴⁴ Értesítő 1915–1916, 40–41.

⁴⁵ Értesítő 1914–1915, 11.

⁴⁶ Értesítő 1915–1916, 22.

⁴⁷ Értesítő 1914–1915, 15–16.

⁴⁸ Értesítő 1915–1916, 41–43.; 1916–1917, 14.

⁴⁹ Értesítő 1915–1916, 45–46.

⁵⁰ Értesítő 1916–1917, 14–15.

⁵¹ Értesítő 1914–1915, 18–19.; 1915–1916, 32.

⁵² Értesítő 1914–1915, 11.

⁵³ Értesítő 1915–1916, 32.

⁵⁴ Értesítő 1915–1916, 31.

⁵⁵ Értesítő 1915–1916, 43.

⁵⁶ Értesítő 1916–1917, 15–16.

*életeket és sok más becses értékeket.*⁵⁷ A háború éveiben nem volt papnövendék a felső osztályokban.⁵⁸

Több szaktanár távozása miatt csökkent a tanítás színvonala. Az oktatás lehetőségeit korlátozta a felsős diákok besorozása és az emiatt siettetett érettségire való felkészülés. A néhány hetes oktatás után a végzős diákok megszerezhették a hadi érettségi bizonyítványt.⁵⁹ A háborúval kapcsolatos tevékenységek elvonták a diákok idejének egy részét a tanulástól. A tanárok tapasztalata szerint a diákok igényessége is csökkent a háborús évek alatt.⁶⁰

Az 1917. évi román betörés miatt az iskolai év később, november 9-én kezdődött. Az iskolai év első felében 92 diák kénytelen volt elmenekülni.⁶¹ A más nemzetiségű katonákról szóló értesülések meglehetősen ellentmondásosak voltak. Imre Lajos fogságba esése kapcsán a gimnáziumi értesítő megjegyzi, hogy ez a más nemzetiségű bajtársak meghátrálása miatt történt.⁶² A gimnázium volt diákja, a királypataki ortodox román Togyerucz Aurél, Márton Áron és Bitay Árpád osztálytársa, önkéntesként vonult hadba és 1915-ben életét vesztette a fronton.⁶³

A háború során Albert Vilmos és Imre Lajos tanárok hadifogságba estek, utóbbi soha nem tért vissza az orosz fogságból. Albert Vilmos tanár kalandos úton, Kínán keresztül került vissza Erdélybe.⁶⁴ A volt diákok közül is többen vesztették életüket a fronton (ld. 2. melléklet). 1915-ben Albert Vilmos tanár így írt az orosz frontról: *...és mondja valaki, hogy van ok, cél, mely a háborút indokoltá teszi;... Hát jöjjön ide és biztosítom, hogy meginog meggyőződésében.*⁶⁵

4.2 Iskola és államváltás

Az első világháború okozta veszteségeket követték az államváltás által okozott nehézségek. Az új állam által hozott jogi szabályok súlyosan sértették a kisebbségi, ezen belül a felekezeti oktatás érdekeit. Az 1920-as évek elején lezajlott földreform révén az állam kisajátította az egyházak földbirtokának nagyobb részét. A háború után megszűnt, illetve rendszertelenné vált a felekezeti iskoláknak folyósított államsegély is. Az iskolák helyzetét nehezítette a kötelező pénzbeváltás is, amely a lej értékét 2 K-ban állapította

---

⁵⁷ Értesítő 1914–1915, 22.

⁵⁸ Értesítő 1916–1917, 16.

⁵⁹ Ld. az Értesítők érettségi vizsgákra vonatkozó részeit

⁶⁰ Értesítő 1915–1916, 48.

⁶¹ Értesítő 1916–1917, 16.

⁶² Értesítő 1915–1916, 49.

⁶³ Értesítő 1915–1916, passim

⁶⁴ JAKAB 84.

⁶⁵ Értesítő 1914–1915, 31.

meg.⁶⁶ Ezután a szülők kénytelenek voltak iskolafenntartói díjakat fizetni (ld. 13. old.). A Státus megmaradt alapjaiból próbálta növelni a tandíjmentességet élvezők számát, illetve iskolái egy részét átadni a területileg illetékes plébániáknak. Az 1920-as évek elején az anyagi nehézségek miatt szóba került a gyulafehérvári gimnázium bezárása is.⁶⁷

A román tanügybe való beilleszkedés a francia oktatási modell átvételét is jelentette, az addig uralkodó német helyett. Az államváltás után a tanításban nagyobb hangsúlyt kaptak a nemzeti tárgyak (román nyelv, Románia földrajza, történelme, alkotmánytana) mellett az idegen nyelvek, főleg a francia.⁶⁸ Az alábbi táblázat szemlélteti a két tanterv közötti különbséget.⁶⁹

Tantárgy	Heti óraszám	
	1908–1909 (zárójelben a rendkívüli vagy görögpótló tárgyak óraszámja)	1938–39 (zárójelben a reál- vagy irodalom szak külön óráit jelzi)
Vallás	16	16
Magyar nyelv és irodalom	31	22
Latin nyelv	44	12 (18)
Földrajz	8	14
Történelem	18	16
Német nyelv	19	8
Francia nyelv	2 (rendkívüli tárgy)	18
Görög nyelv és görögpótló tárgyak	20	(3)
Természetrész, természettan (biológia, fizika, kémia)	21	23 (25)
Számítás, mennyiségtan, mértan	36	19 (26, hiányzik a mértan órák száma)
Szépírás, rajz (rendkívüli tárgy – szabadkézi rajz)	6 (10)	10
Torna	16	8
Ének-zene (rendkívüli tárgy)	7	10
Román nyelv és irodalom	-	22
Filozófia	3	6
Jog	-	2
Egészségtan (rendkívüli tárgy)	2	2

⁶⁶ A magyar felekezeti oktatást érintő törvények részletes elemzéséhez ld. BALOGH Júlia: *Az erdélyi hatalomváltás és a magyar közoktatás*, Budapest 1996; BALÁZS András: *Adatok az erdélyi kisebbségek iskolavédelmi küzdelmeihez 1919–1929*, Kolozsvár 1929, 8–42.; uő: *A román uralom évei*, in: BAGOSSY Bertalan et al: *Az erdélyi katolicizmus multja és jelene*, Dicsőszentmárton 1925, 330–375; ENDES Miklós: *Erdély három nemzete és négy vallása autonómiájának története*, Budapest 1935, 469–511;

⁶⁷ Évi jelentés 1920. passim

⁶⁸ BALÁZS András: *Adatok az erdélyi kisebbségek iskolavédelmi küzdelmeihez 1919–1929*, Kolozsvár 1929, 39–40.

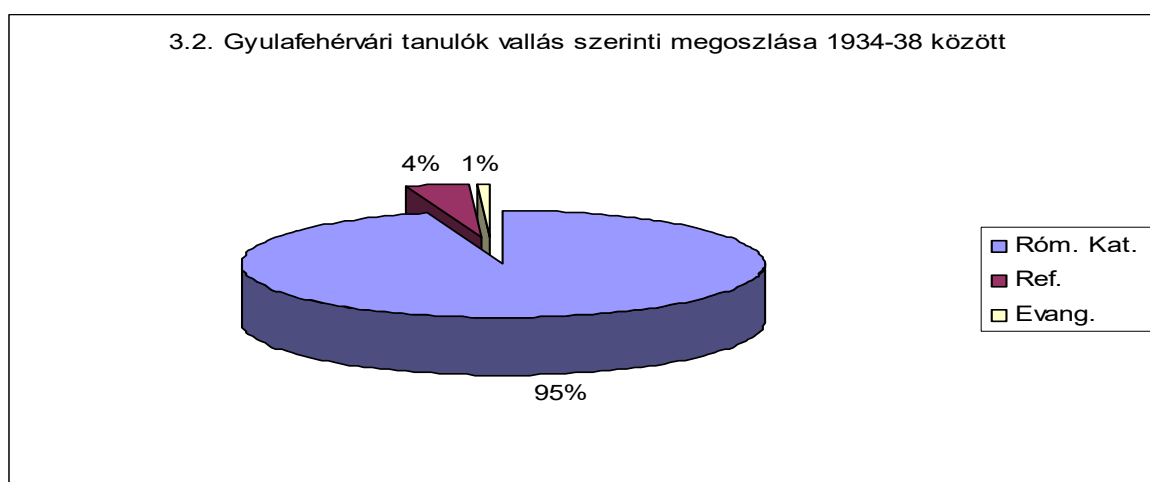
⁶⁹ Az órarendek, órafelosztások részletes ismertetéséhez ld. Értesítő 1908-09, ill. ERKSL 83/1939.

Nevelés (osztályfőnöki)	8	8
Összesen	255 (261)	225

1. táblázat: Az 1908–1909. évi és a 1938–39. évi tantárgybeosztás közötti különbségek
 Forrás: Saját szerkesztés az 1908–09. évi gimnáziumi értesítő, illetve az ERKSL 83/1939 alapján

A fenti táblázatból látszik, hogy a háború előtt a gimnáziumi oktatás gerincének tartott latin nyelv feláldozásával központi szerepet kaptak a román és francia nyelvek. Szintén a háború utáni időben született a külön humán és reál szak (néhány plusz órával a megfelelő tantárgyakból).

A törvény értelmében kisebbségi tannyelvű iskolába csak az illető anyanyelvű diákot lehet felvenni. Ezen rendelkezés miatt maradtak el a gyulafehérvári gimnáziumból a más anyanyelvű, illetve a magyar zsidó diákok (ld. 8. ábra, vö. a 4. ábrával). Az első világháború utáni létszámcsappanás itt elsősorban a nem magyar diákok kimaradásával magyarázható (ld. 1. ábra). A létszám jelentős visszaesésében szerepet játszhatott a magyar hivatalnokok repatriálása, illetve számos család leszegényedése a világháború következtében. A kimaradt diákok pótlására jelentős számú székely diákot toboroztak.

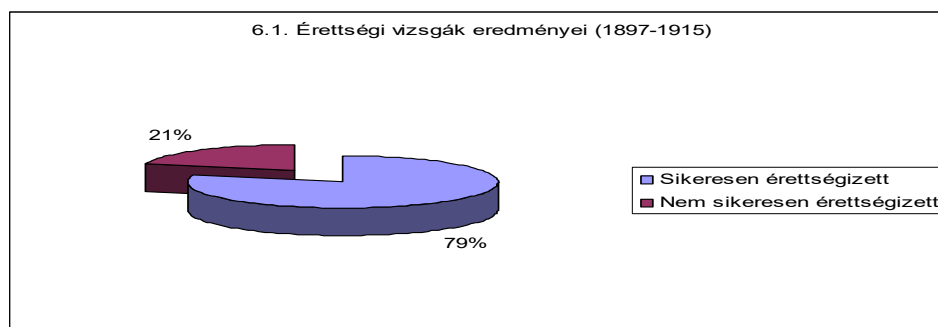

8. ábra: Gyulafehérvári diákok vallás szerinti megoszlása (1934–1938)

Forrás: Saját szerkesztés a Gyulafehérvári Római Katolikus Egyházmegyei Tanács évi jelentései alapján

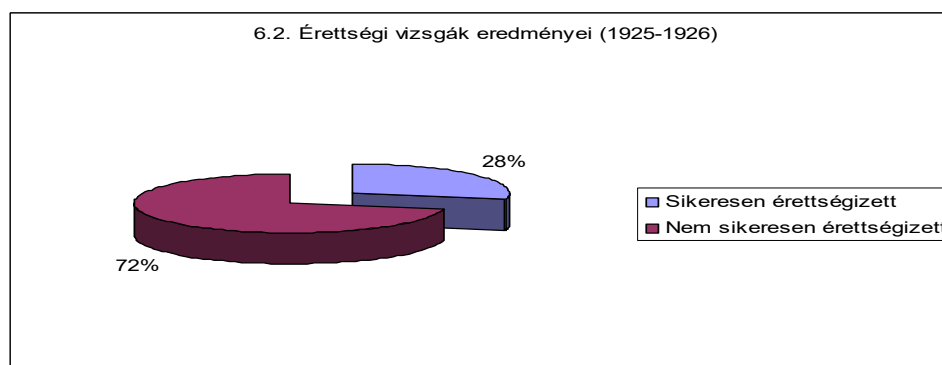
Az I. világháború utáni *nehéz érettségi* a gyulafehérvári diákok közül is sokakat akadályozott meg a továbbtanulásban, így valószínűleg közülük is számosan gyakorlati, kétkézi munkát igénylő pályákra léptek. A 9. és 10. ábrák összehasonlítása kitűnően szemlélteti az államváltás körül fellépő nehézségeket:

9. ábra: Gyulafehérvári diákok érettségi eredményei (1897–1915)

Forrás: Saját szerkesztés a Gyulafehérvári Római Katolikus Státus évi jelentései alapján

10. ábra: Gyulafehérvári diákok érettségi eredményei (1934–1938)

Forrás: Saját szerkesztés a Gyulafehérvári Római Katolikus Egyházmegyei Tanács évi jelentései alapján

Az államváltás utáni évek érettségi vizsgálatai változatos képet mutatnak. Így például az 1922-ben érettségiző fiatalok közül mindössze négy került javító vizsgálatra: kettő történelemből, egy mennyiségtanból és egy fizikából.⁷⁰ Sajnos, egyelőre nem rendelkezem egy részletesebb kimutatással. Sok múlott az érettségizető bizottság összetételén és jóindulatán: volt-e magyarul tudó szaktanár, aki előtt magyarul lehetett felelni a magyarul tanult természettudományokból, illetve aki a francia és latin szövegek magyar fordítását megértette volna? Ha nem, akkor a tanulók többsége ismétlővizsgára volt ítélve, úgy mint az 1924–25-ös és 1925–26-os iskolai években. Az 1920-as évek elején a diákok nagyobb része a román nemzeti tantárgyakból is sikeresen érettségizett, az 1925. évi érettségi volt az első alkalom, amikor a döntő többség megbukott (ld. 2. táblázat).

Év	Sikeresen érettségizett	Nem érettségizett sikeresen
1921	27	3
1922	31	4
1923	15	1
1924	12	0

⁷⁰ Értésítő 1921/1922. 30.

1925	5	12
1926	6	16

2. táblázat: Gyulafehérvári diákok érettségi vizsgáinak eredményei
 Forrás: Saját szerkesztés az 1921–1926. évi gimnáziumi értesítők alapján

A gimnázium tanárai is megéreztek az új államba való beilleszkedés nehézségeit. Rövid időn belül meg kellett szerezniük a tanügyben való megmaradáshoz szükséges román nyelvtudást, amiért többen is egyhónapos szabadságot kértek a Kraiován szervezett tanfolyamok elvégzésére.⁷¹

1919-ben a hatóságok több napig házi őrizetben tartották Kárpiss János igazgatót, Bodó Ferenc, Lestyán József, Riszner Ödön tanárokat, illetve Szporni János régenszt. Rákóczy Béla tanárt Fogarasra internálták. A tanárok közül ő volt az egyetlen, aki Magyarországra menekült. Néhány héttel korábban hasonló intézkedést fogantatosítottak Majláth püspök és több teológiai tanár ellen. A tanév a spanyol nátha miatt amúgy is később kezdődött. Bitay Árpád és Honig György teológiai tanárok próbálták pótolni a hiányzó tanárok óráinak egy részét.⁷²

Az 1934. évi hadgyakorlat alkalmából a gimnáziumba beszállásolt román katonák egyike kartonpapírra rajzolt magyar címereket és zászlókat talált a gimnázium padlásán. Az eset nagy botrányt keltett, az állambiztonsági szervek is vizsgálatot indítottak. Az ügy következmények nélkül maradt, ebben szerepet játszhatott az is, hogy az összes tanár, köztük a román anyanyelvű Economu Constantin is azt vallották, hogy sosem látták az amúgy szabálytalannak számító magyar jelvényeket. A kedélyek megnyugtatására a püspök gondtalanságért megrovásban részesítette az igazgatót.⁷³

Az állami tanhatóságok sorozatos látogatásaikkal nehezítették a katolikus gimnáziumok életét. Az esetleges hiányosságok észlelése nyomán kirótt büntetések tovább mélyítették a státusgimnáziumok anyagi gondjait. A gyulafehérvári gimnázium azonban tanulói nyelvtudásának és Kárpiss János igazgató jó kapcsolatainak köszönhetően a többi katolikus gimnáziumnál valamivel könnyebben viselte ezt a nehéz időszakot. Sokatmondó az a tény, hogy 1922-ben maga Constantin Anghelescu közoktatásügyi miniszter látogatta meg az intézetet és elégedettségét tolmácsolta az intézmény vezetőségének.⁷⁴ Az 1920-as évek elején az összes státusgimnázium ifjúsági egyesületei közül csak a gyulafehérvári

⁷¹ ERKSL 4439/1921.

⁷² ERKSL 4439/1921.

⁷³ ERKSL 4439/1921.

⁷⁴ Értesítő 1921–22, 9.

kapott állami működési engedélyt, annak ellenére, hogy az egyesületek szabályzatai egymással szóról szóra megegyeztek.⁷⁵

Az oktatás színvonala és eredményessége a gyulafehérvári gimnáziumban csökkent az első világháborút követő években. A tanárok, illetve a diákok és szülei áldozatkészségének köszönhetően azonban Gyulafehérváron szakadatlanul folytatódott a magyar nyelvű katolikus oktatás egészen az 1948-ban bekövetkezett államosításig.

---

⁷⁵ ERKSL 149/1908.

5 Utószó

A gyulafehérvári katolikus gimnázium története szorosan összefüggött Majláth püspök nevelő tevékenységével. Lelki és anyagi támogatása döntő hatással volt a diákok életének későbbi alakulásában.

A diákok oktatásában és nevelésében fontos szerepet játszott a fiúnevelő léggömb, nem kevésbé a gimnázium keretében működő ifjúsági egyesületek szellemisége. Az itt kifejtett tevékenység szélesítette a diákok látókörét és az imádságos lelkületű értelmiségi példaképét tárta eléjük.

Az erdélyi katolikus oktatás is a korban dívó nacionalista eszmék áldozata lett, megszenvedte a világháborút és az új állam revansként felfogott sovinszta intézkedéseit. A lényeges változásokon keresztül ment Gimnázium a világháború és az államváltás nehézségei közepette is megőrizte létét, méltóságát és vonzóerejét. Ebben mindenesetre nagy szerepe volt Majláth püspöknek, akinek 1922. óta nevét viselte, továbbá tanárai kitartásának (a világháború után egyetlenegy emigrált!), nem utolsósorban diákjai ragaszkodó szeretetének, többen közülük mind az iskola mind az egyházmegye, mind a Státus életében aktív szerepet vállaltak. Mindamellett, hogy honfitársaikhoz hasonlóan a katolikus gimnázium diákjai és tanárai derekasan kivették részüket a Monarchia háborús erőfeszítéseiből és ezért az utódállam nem kímélte őket, a legtöbben közülük az itthon maradást választották. Nekik is köszönhető az, hogy az erdélyi magyar katolikus oktatás fennállt a két világháború közötti nehéz évtizedekben.

Akkor is, ha a gimnázium élete korántsem volt problémamentes, véleményem szerint a gyulafehérvári gimnázium többnyire a kor tudományos elvárásainak megfelelő, egyházas gondolkodású egyéniségeket nevelt.

Azt hiszem, hogy a századforduló körüli iskolarendszer értékes mondanivalókat rejteget a mai, válsággal küszködő tanügynek mind a tananyag megközelítésével, mind az ifjúsági élet megszervezésével kapcsolatban.

Jövendőbeli kutatásaim tárgyát képezik az iskola gazdaságtörténete, a főgimnázium új épületének (1899.) építéstörténete, a tanulók közösségének nemzetiség és társadalmi állás szerinti statisztikájának kibővítése, a diákok névsorának összeállítása, a világháborúval kapcsolatos, értékes gyűjtemény lokalizálása.

Végül remélem, hogy szerény írásommal egy kis örömet szerezhettem azoknak, akik a katolikus iskola, és különösen szeretett Alma Materünk fennmaradását és virágzását szívügyüknek tekintik.

6 Felhasznált irodalom

6.1 Kiadatlan források

1. Erdélyi Római Katolikus Státus Levéltára, Kolozsvár: 83/1939 (gimnáziumok órarendjei), 2956/1911 (gimnázium és fiúnevelő leltára), 881/1915, 4439/1921 (tanárok és diákok fegyelmi ügyei), 149/1908 (ifjúsági egyesületek szabályzatai) alapszámú csomagok

6.2 Nyomtatott források

1. *Az Erdélyi Római Katolikus Státus Igazgatótanácsának évi jelentése 1897–1938.*
2. *Az Erdélyi Római Katolikus Státus Gyulafehérvári Főgimnáziumának Értesítője 1897–1926.*

6.3 Könyvészet

1. BAGOSSY Bertalan et al.: *Az erdélyi katholicizmus multja és jelene*, Dicsőszentmárton 1925.
2. BALÁZS András: *Adalékok az erdélyi kisebbségek iskolavédelmi küzdelmeihez 1919–1929*, Kolozsvár 1929.
3. BALOGH Júlia: *Az erdélyi hatalomváltás és a magyar közoktatás*, Budapest 1996.
4. BIRÓ Vencel: *A kolozsvári római katolikus gimnázium története 1918-1940* (Sajtó alá rendezte és kiadta SAS Péter), Kolozsvár 2011.
5. BÍRÓ Vencel: *Székhelyi Gróf Mailáth Gusztáv Károly*, Kolozsvár 1940.
6. ENDES Miklós: *Erdély három nemzete és négy vallása autonómiájának története*, Budapest 1935
7. JAKAB László: *A gyulafehérvári Mailáth főgimnázium elődjének története*, s.l. 1999.
8. MUREȘAN Iulius: *Elevi români în Gimnaziul Romano-Catolic de băieți din Alba Iulia*, in: <http://www.albaiulianul.ro/viata-in-alba-iulia/2780-elevi-romani-in-gimnaziul-romano-catolic-de-biei-din-alba-iulia.html>, 2012.03.13.

7 Mellékletek

7.1 A RK Státus gyulafehérvári (Majláth) gimnáziumának tanárai (1897–1938)

1. Albert Vilmos (1909–1920) – magyar és latin nyelvből és irodalomból okleveles tanár, 1914-ben tartalékos hadnagyként hadba vonult, a harcban megsebesült, felgyógyulása és visszatérése után orosz hadifogságba került, négy és fél évi hadifogság után tért vissza és Csíkszeredába helyezték.
2. Albrecht József (1904–1906) – természetrajz-földrajzból okl. tanár
3. Ávéd Jákó (1869–1901; 1922. január 19-én hunyt el 79 éves korában) – igazgató, földrajzból és természettanból okleveles tanár, Ferenc József rendjének lovagkeresztjével és Szent Gergely rend lovagkeresztjével tüntették ki.
4. Balázs András (1934–1936, lelkipásztori kinevezést kapott) – vallásstanár
5. Bálint György (? –1901)
6. Bartalis József (1902–1911, 1911-től a pozsonyi tankerületi főigazgatóságnál) – történelem és latinból okleveles tanár
7. Bartha Sándor (1931–1935, átkerült Kolozsvárra, 1932-től Kolozsváron óraadó tanár) – a földrajz-természetrajz tanszéken
8. Barts Gyula (1912–1913, gyakorló tanár) – történelem-földrajzból okleveles tanár
9. Bihary Béla (1904–1935, 1939. márc. 22-én váratlanul elhunyt) – tornatanár, a Tornakör vezetője, 1914-től a fronton harcolt népfelkelő hadnagyként, 1915 januárjának végén rokkantállományba került
10. Bodó Ferenc (1909–1927, 1910-től rendes tanár, 1927-ben a csíkszeredai gimnáziumba igazgatói kinevezést kapott, amit nem vállalt el, 1928-ban lemondott tanári állásáról) – egyházmegyes pap természetrajzból és földrajzból okleveles tanár, tanította még a mennyiségtant, szubrégens (1920-ig), 1919. szeptember 26-tól néhány hétre szobafogságon a hatóságok rendelkezésére.
11. Boér Richárd (a gyulafehérvári főgimnázium növendéke volt, 1932-) – francia és német nyelvek tanára
12. Bujáki Domokos (1895-től a főgimnázium diákja, 1907-től tanár, 1924–1938 kisegítő szubrégens, 1938-tól igazgató) – latin és magyar nyelv és irodalomból

- okleveles tanár, tanított még természettudományt, filozófiát és történelmet, a Vándor Egyesület vezetője
13. Dr. Cserni Béla (szül. 1842-ben, 1870–1903 között tanár, elhunyt 1916-ban) – természettudományból, mennyiségtanból és természettanból okleveles tanár, bölcsészettudománydoktor, régész, múzeumigazgató
  14. Csibertics Imre (1903–1920,) – mennyiségtan-tervezettanból okleveles tanár, tanított még szépírást, 1914-től népfelkelő főhadnagyként helyi szolgálatot teljesített
  15. Csíki Miklós (1896–1908; 1904–1908 - betegszabadságon) – a magyar és latin nyelv és irodalom okleveles tanára
  16. Czilling Antal (1938–) – ének-zene és filozófia tanár
  17. Czibalmos József (1897–1903, a későbbiekben a marosvásárhelyi gimnázium tanára, majd fiúnevelőjének régense; 1929-ben hunyt el) – mennyiségtan-tervezettan tanár
  18. Erőss József (1896–1902) – történelem tanár(?)
  19. Dr. Csubry Bonifác (1898–1927) – iskolaorvos, az egészségügy tanára
  20. Darvas Dénes (1920–1921, amikor a marosvásárhelyi gimnázium vallás tanára lett) – szubrégens
  21. Duldner József (1889–1921) – izraelita hitoktató
  22. Dr. Fejér Gerő (1892–, 1901-től régens, 1911 szept.–dec. igazgató, 1911. dec.-tól Státusi előadó) – hittan tanára, a Mária Kongregáció praesese
  23. Fischer Sándor főrabbi (1890–?)
  24. Economu Constantin (1927–) – a román nyelv és történelem tanára
  25. Dr. Floznic György (teol. tanár, 1919–1920) – a román nyelv tanára
  26. Fuchs József (1939–) – a latin és magyar nyelv és irodalom okleveles tanára
  27. Dr. Gönczy Lajos lelkész (1914–1921) – református hitoktató
  28. György Gyula (1931–1932) – a francia nyelv tanára
  29. Halla Dezső főhadnagy (?-?) – céllövészettel tanított heti 1 délutánon a VII-VIII. osztályban.
  30. Haraly Béla (1908–) – a latin nyelv és történelem okleveles tanára, tanított még magyar nyelvet, 1929-ben hiányos nyelvtudás miatt eltiltották a román történelem tanításától
  31. Imre Lajos (1911–1914) – a történelem és földrajz okleveles tanára, 1914-től a hadban szolgált előbb gazdasági-, majd csapattisztként, orosz hadifogságba került, soha nem került vissza

32. Jakab László (1937–) – vallás tanár
33. Dr. Jenáki Ferenc (–1934 vallás tanár; 1934– a magyar nyelv tanára) az I. világháború alatt katonalelkészi szolgálatban volt, a háború után a csíkszeredai gimnázium igazgatója
34. Jenzer Béla (1921–1922) – a román nyelv tanára
35. Kályáni Ferenc (1907–1908, Csíki Miklós helyettese) – a latin és görög nyelvek tanára(?)
36. Kárpiss János (1901–1938, 1911 decemberétől igazgató) – klasszika-filológiából okleveles tanár, 1919. szeptember 26-tól néhány hétre szobafogságon a hatóságok rendeletére, 1924-ben a Pro Ecclesia et Pontifice pápai kitüntetésben részesült, 1929-ben az intézet 350 éves jubileuma alkalmából II. Károly király a *Răsplata muncii pentru învățământ* érdemrend első osztályával tüntette ki
37. Király Gáspár (1904–1939, 1939. október 13-án, 62 éves korában hunyt el) – a latin és magyar nyelvek és irodalomból okleveles tanára, tanított még földrajzot, 1914-től póttartalékosként helyi szolgálatot teljesített; 1924-től kisegítő szubrégens az 1927–28-as tanévben súlyos szembaja miatt szabadságon;
38. Klein Adolf lelkész (1921–?) – evangélikus hitoktató
39. Korbuly Elemér (1896–1898 között katonai szolgálatban) – mennyiségtan-termesztan tanára
40. Kulcsár Ferenc (1903–1907) – természetrajzból, kémiából és földrajzból okleveles tanár, 1914-től népfelkelő hadnagyként szolgált, a harctérről betegen tért haza (1915-ben)
41. Lazányi Endre (1937–) – a természetrajz és egészség tanára
42. Lestyán József (1911–1930) – a hittan, gyorsírás, latin nyelv és történelem tanára, a cserkészcsapat vezetője, 1919. szeptember 26-tól néhány hétre szobafogságon a hatóságok rendeletére; a besztercei plébániára helyezték
43. Lucca Ludovic főesperes (1919–1925) – görögkatolikus hitoktató
44. Magyarossi József (1920–) – a mennyiségtan és természettan okleveles tanára, szubrégens (1921–23)
45. Dr. Mandl Pál (1927–1935, 1939-től ismét alkalmazták) – iskolaorvos, az egészség tanára
46. Máthé Szabó Magda (1929–1931) – a francia nyelv tanára
47. Murányi Endre (1935-) – a román és francia nyelvek tanára
48. Musnay László lelkész (1910–1913) – református hitoktató
49. Müller Beatrix (1922, Király Gábort helyettesítette) – francia nyelv tanára

50. Dr. Nagy András (1935–1939) – az egészségtan tanára
51. ifj. Nagy Dénes (1920–1923?) – a román nyelv tanára, szubrégens (1921–1922)
52. Nagy Géza (?–1896)
53. Németh János (1932–1933, Rafain Dezsőt helyettesítette katonai szolgálata idején) – a matematika és fizika tanára
54. Orbán László (1939–) – a szabadkézi rajz tanára
55. Pál Antal (1883–1911 tanár, ?–1901 régens, 1901–1911 igazgató, 1911-ben elhunyt) – egyházmegyes pap, magyar és latin nyelvből és irodalomból, illetve filozófiából okleveles tanár
56. Dr. Péter János (1893–1911, 1911-től a kézdivásárhelyi főgimnázium igazgatója) – magyar és latin nyelvből és irodalomból okleveles tanár, tanította még a történelmet
57. Petres János (1896–1897, Korbuly Elemért helyettesítette) – a mennyiségtan-természettan tanára
58. Rafain Dezső (1931–, 1932–33-ban katonai szolgálatot teljesített) – a matematika és fizika tanára
59. Rákóczy Béla (1912–1920) – a klasszika-filológia tanára, 1919-ben a hatóságok Fogarasra internálták, 1920-ban repatriált
60. Rass Károly (1896–?) – egyházmegyes pap magyar-német nyelvből okleveles tanár, francia nyelvet is tanított
61. Reithofer Jenő (1902–1939, 1911-től helyettes igazgató) – a mértan és szabadkézi rajz okleveles tanára, tanította még a mennyiségtant, geometriát, szépírást, 1919-től címzetes gimnáziumi igazgató
62. Resch L. György (1893–1925, amikor váratlanul elhunyt) – ének-zene tanár, székesegyházi karvezető, a Dalosiskola vezetője
63. Régeni István lelkész (1921–?) – református hitoktató
64. Riszner Ödön (1897–) – magyar és német nyelvből okleveles tanár, az Önképzőkör vezetője, 1919. szeptember 26-tól néhány hétre szobafogságon a hatóságok rendelkezésére
65. Rózsa József (1917–1920, Zlamál Ágost helyett) – a mennyiségtan-természettan okleveles tanára, a háború végéig a hadban szolgált, visszatérése után Kolozsvárra helyezték, a későbbiekben a *Jóbarát* irodalmi szerkesztője
66. Rusan Florian főesperes (1890–1934) – görögkeleti hitoktató
67. Straubert Ödön (1867–1899) – a szabadkézi rajz okleveles tanára
68. Sturek Emil (1936–1937, Marosvásárhelyre helyezték) – vallásstanár
69. Szántó Árpád – fizika-kémia tanár

70. Székely Mihály (1921–1922) – izraelita hitoktató
71. Száva Kristóf (1896–1903 között a főgimnázium diákja, 1904–1906 – Csíki Miklós helyettese, 1906-tól rendes tanár) – a román (1923-tól), görög és latin nyelvek tanára, szubrégens (1923-tól)
72. Székál Mihály (1925–1938) – ének-zene tanár
73. Szentmiklóssy Jenő (1867–1904, 1920-ban hunyt el) – a természetrajz és vegytan okleveles tanára
74. Szilágyi Endre (1932–) – a földrajz-természetrajz okleveles tanára
75. Szporni János (1899–1931) – egyházmegyes pap, mennyiségtanból és természettanból okleveles tanár, régens, a tövisi állomáson román katonák súlyosan bántalmazták; 1919. szeptember 26-tól néhány hétre szobafogságon a hatóságok rendelkezésére
76. Tompek József (1931–1932, Brassóba helyezték)
77. Török János (1937–) – a történelem, földrajz, jog tanára
78. Ujsághy Gábor (1935–1936, Székelyudvarhelyre helyezték, 1938-ban visszatért) – helyettes tornatanár
79. Dr. Várhelyi Gyula (1920–1924) – történelem-földrajz tanára, szubrégens (1921–1923)
80. Veress Béla (1935–1936) – ideiglenes helyettes tanár
81. Wagner Sándor (1893–1908, áthelyezve a brassói főgimnáziumhoz) – a magyar-latin nyelv és irodalom okleveles tanára
82. Weihrauch György lelkész (1909–1921) – evangélikus hitoktató
83. Willer Elemér (1936–1938) – helyettes tornatanár
84. Wolf Károly (1899-1902) – a szabadkézi rajz tanára
85. Zlamál Ágost (1887–1917, 1917–1920 – helyettes tanár) – egyházmegyes pap, címzetes gimnáziumi igazgató, klasszika-filológiából okleveles tanár, 1919-ben tévedés folytán a hatóságok 3 napig fogva tartották.

7.2 Az I. világháborúban elhunyt volt diákok névsora (1914-1917)

1. Bodó Gábor
2. Braisch János
3. Csecskedy József
4. Diószegi Károly
5. Donhoffer József
6. Hermann József
7. Hary István
8. Héjja Béla
9. Kajtár Lukács
10. Komán Simon
11. Korbuly Leó
12. Kuthy Albert
13. László Szilviusz
14. Lukács Endre
15. Mayer Jenő
16. Nagy Lajos
17. Nagy László
18. Osváth Nándor
19. Péter Gábor
20. Roska Jakab
21. Dr. Scherer Gáspár
22. Sikorszky Zsigmond
23. Sommer Károly
24. Szabó Mihály
25. Székelyhidy Lajos
26. Tallos József
27. Togyerucz Aurél
28. Ürmössy László
29. Váczy József